

Elävä Aleksis Kivi

Hannes Sihvo, Elävä Kivi. Aleksis Kivi aikansa. SKS 889. Jyväskylä 2002. 375 sivua.

■ On rohkea teko ryhtyä kirjoittamaan kansalliskirjailija Aleksis Kivistä uutta elämäkerrtaa. Toisaalta on sanottava, että jo on aikakin, sillä Viljo Tarkkaisen Kivi-elämäkerran en-

simmäinen painos ilmestyi jo 1915 (6. painos 1984) ja J. V. Lehtosen monista Kivi-teoksista on kulunut kahdeksan vuosikymmentä. Näiden perusteosten jälkeen on julkaistu pieni kirjastollinen monografioita ja pienempiä tutkimuksia, joiden sisältöä ei ole tähän mennessä koottu synteetiksi yksiin kansiin. Uuden elämäkerran kirjoittaja, kirjallisuuden professori Hannes Sihvo on parin vuosikymmenen ajan perehtynyt Kiveen ja jopa asunut Palojoen naapurustossa Kiven maisemissa.

Sihvon *Elävä Kivi* rakentuu systemaattiselle jäsentelylle. Aluksi tekijä luo katsauksen Stenvallien sukuun ja kotiseutuun, toiseksi pohtii sukulaisuuden mahdollisuutta Adlercreutzeihin, kolmanneksi hahmottaa kirjailija Kiven esikuvia ja hänen saamiaan arvosteluita, neljänneksi hänen kahta suurta lähettään, lakikirjaa ja Raamattua, viidenneksi tarkastelee Kiven tuotannon eri aihepiirejä suhteessa aikaansa ja kuudenneksi Kiven viimeisiä vuosia ja lopuksi vielä pohtii Kiven ulkonäköä. Tiettyä toistoa ei tämänkaltaisessa eteneemisessä ole voinut välttää, mutta lukijalle kertaus on opintojen äiti.

Sihvo pohtii mielestäni liiankin laajasti Jaakko Puokan väittämää, että Kiven isä olisi ollut Raalan Adlercreutzien aviotonta juurta. Uusia lisätodisteita otaksumalle hän ei kuitenkaan löydä ja päättyy vastausta vailla jäävään ja retoriseen Jukolan Juhanin mukaiseen kysymykseen ”Mikä oli Stenvallin poikien isän nimi?” Sen Sihvo joka tapauksessa vahvistaa, että Stenvall-

leilla oli paljon tekemistä Raalan kartanon väen kanssa. Adlercreutzit omistivat myös Sjundbyn kartanon, jonka torppa Fanjunkars oli, ja Charlotta Lönnqvist oli entinen Raalan ”hovineiti”. Aleksiksen (Sihvo käyttää tätä taivutusta) räätälielveljet toimivat Raalassa ja kaikki Stenvallit saivat jonkinlaista tukea ja suojelusta Adlercreutzeilta. Aleksis tutustui eri vaiheissa näiden sukulaisiin, mm. Reinin perheeseen. Myös Raalan pehtori Carl Gustaf Lindforsin perheellä oli moninaisia suhteita Stenvallihin. Mutta oliko savun takana tulta, jää edelleen arvailujen varaan.

Sihvo lähtee liikkeelle Kiven hämäläisyydestä ja osoittaa miten Jukolan veljesten ja Nummisuutarien ja muiden Kiven kirjallisten tuotteiden miljöössä, nimistöissä, tarinoissa, tapahtumissa on tiedettyäkin enemmän nurmijärveläisiä ja erityisesti Stenvallin sukuun liittyviä traditioita sekä miten Kivi on omaksunut laajasti kansanperinnettä, kuulemiaan lauluja ja rallatuksia. Isoisä Anders Stenvall oli merimies, nummisuutarien Nikon tapaan, tämän veli Matts rikollinen ja rosvo, jonka elämäntapa liittyi Nurmijärven rosvoihin. Isä-Erik oli räätäli, jota ja poikia äiti Anna-Stina Hamberg piti järjestyksessä Nummisuutarin Martan tavoin.

Nurmijärven rosvoista ei ole tähän mennessä tutkittu oikeuden pöytäkirjoja – minäkin kirjoittaessani puoli vuosisataa sitten Nurmijärven historiaa nojasin vain kirjallisiin lähteisiin –, mutta nyt Sihvo on käynyt ne läpi ja kirjoittaa maan-kuuluista rosvoista laajahkon

ja jännittävän tarinan. Siinä mielessä liiankin laajan, että Heikki Ylikankaalla on samaan aikaan ollut tekeillä Nurmijärven rosvoista erikoistutkimus. Sihvo ei kuitenkaan ole ollut kiinnostunut rosvoista sinänsä. Hän hahmottaa taustaa Jukolan veljesten tarinalle (rosvoista 7 tuomittiin kuolemaan!). Monet viittaukset *Seitsemässä veljeksessä* sotaväen tuloon, pestautumiseen kruunun leipiin ja tappeluihin ja rosvoiluun yleensä palautuvatkin Kiven kuulemiin kertomuksiin niin isosedän rötöksistä kuin Nurmijärven rosvoista.

Laaja taustaluku esittelee Kiven ajan Helsinkiä, missä hänen vanhempansa ja isoisänsä jo olivat aikaisemmin joitakin aikoja asuneet, ja niitä piirejä, joissa ylioppilas Stenvall liikkui, asui ja seurusteli. Toki Kivi-kirjallisuudessa on kaikkia näitä kuvattu ja etsitty ennenkin, mutta Sihvon tavoitteena – ilman että hän sitä vasiten sanoo – on kartoittaa entistä tarkemmin niitä ihmishdeverkkoja, joissa Kivi liikkui ja ennen kaikkea niiden keskinäisiä sukulaisuus- ja tuttavuusuhteita. Vaikka uusia alkuperäislähteitä ei juuri ole enää löytynytäkään, käymällä läpi uusin silmin ennestään tunnetut sekä lukemattomat muistiin merkityt kertomukset Sihvo onnistuu tuoreella tavalla sijoittamaan Aleksis Stenvallin aikansa yhteiskuntaan.

Sihvo ei kaihda kertoa Kiven tunnetusta taipumuksesta alkoholiin, masennukseen, epävarmuuteen ja väkivaltaisuuteenkin, muttei myöskään mässäile näillä. Osa Kiven nk. kurjuudesta oli hänen mukaansa – ja siihen voi yhtyä –

myös ajan yleistä vaatimatonta elintasoja ja Kiven alkoholinkäytössä lienee myyttistäkin ainesta, sillä siitä on kovin monenlaisia ja ristiriitaisia kertomuksia. Tästä kertoo sekin, että Kivi oli ulkoilmamihminen, joka liikkui luonnossa ja metsästi mielellään. Hän harrasti uintia, oli ajan tapaan innostunut vesihoidosta ja oli Sihvon sanoin intohimoinen terveytensä tarkkailija, joka piti huolta ravinnostaan ja harrasti dieettiäkin. Silti hän oli vuoteen 1868 saakka innokas tupakoitsija ja senkin jälkeen oluen ystävä, joka ajoittain sortui hurjaan juopotteluun. Pyrkimys terveisiin elämäntapoihin ja toisaalta niiden tuhoaminen aiheuttivat siis jatkuvaa ristiriitaa kirjailijan olossa ja elämässä.

Ylioppilas Stenvall eli ainaiässä rahapulassa, mutta ei ollut tässä suhteessa ainutlaatuisen civis. Hän sai kuitenkin suhteellisen monia stipendejä ja kirjallisia palkintoja, sillä hänessä nähtiin fennomaanien odottama puhdas suomenkielinen kirjailija. Häntä tukivat niin J. V. Snellman, Julius Krohn, Kaarlo Bergbom, Yrjö Koskinen kuin Fredrik Cygnaeus, joka kirjallisuudentutkijana jo varhain näki nuoren Stenvallin lahjakkuuden. Mutta tällä oli myös suuri vastustaja, August Ahlqvist, joka itäsuomalaisena ei voinut hyväksyä hämäläis-uusmaalaista ilmaisuja, joka oli mustasukkainen oman runoutensa puolesta ja joka oli erittäin konservatiivinen. Ahlqvist-ongelma, kuten Sihvo sitä kutsuu, alkoi vuoden 1865 kirjallisuuden valtionpalkinnon jaosta, jossa ei vain hänen, Ahlqvistin, ru-

noilijanimeltään Oksasen *Säkeniä* vaan myös J. L. Runebergin *Kungarna på Salamis* hävisivät ylioppilas Stenvallin *Nummisuutareille* ja *Kullervolle*. Ahlqvistin myöhemmät jyrkät arviot etenkin *Seitsemästä veljeksestä* herättivät paljon huomiota ja tuomiota, ja edelleen tänä päivänä Sihvo asettuu miltei ”pyhässä vihassa” Ahlqvistia vastaan: hullu runoilija ei ollut Kivi vaan Ahlqvist itse. Kiveen Ahlqvistin tuomio hänestä suomalaisen kirjallisuuden häpeäpilkkana vaikutti tunnetusti katastrofaalisesti: Lapinlahden sairaalan potilaskertomuksessa loukattu kirjailijan kunnia on kysymymerkällä varustetun alkoholismirinnalla kiistaton mielenjärkkymisen syy.

Aleksis Kivi oli luonnonlahjakkuus, mutta myös lukenut ja oppinut, mikä Sihvon mielestä – ja ilmeisen oikein – on jäänyt korostusta vaille. Hän tunsikin eurooppalaista kirjallisuutta kuin kalevalaista runoutta. Ei hän koskaan valmistunut yliopistosta, kuollessaan 38-vuotiaana hän oli edelleen vain ylioppilas. Mutta luentoja hän kuunteli, keskusteli aikansa nuoren akateemisen polven kanssa, joskin oli syrjään vetäytyvä. Hänen suuri ulkomainen esikuvansa oli Shakespeare. Jo lapsena Aleksis oli tutustunut *Raamattuun* ja virsikirjaan, joiden vaikutuksia hänen teoksiinsa on laajasti tutkittu (mm. E. A. Saarimaa ja viimeksi Jyrki Nummi).

Vähemmän on sitä vastoin käsitelty Kiven laintuntemusta ja oikeudellisia näkemyksiä. Isä-Stenvall oli kirjoitustaitoinen ja räätelintyönsä ohella monipuolinen kyläläisten

avustaja, joka tunsi lakia ja paragraafeja sekä omisti lainopillisia käsikirjoja. Isoisän polvi oli joutunut lain ja oikeuden kanssa tekemisiin. Se kuva, minkä *Nummisuutarit* ja *Seitsemän veljestä* antavat kansan käsityksistä oikeasta ja pahasta, tuomiosta ja rangaistuksista, on hyvin totuudenmukainen. Kaikkiaan Sihvon luku lakien ja säädösten yhteiskuntaa säätelevästä merkityksestä Kiven tuotannossa on ansiokas ja uusia näkemyksiä uraava.

Sihvo painottaa Kiven erinomaista talonpoikaisyhteiskunnan eri piirien, sen toimintojen ja ajattelutapojen tuntemusta ja tulkitsemista. Kuvaukset liikkuvat väljästi 1800-luvun alkupuoliskolla, mutta samalla Kivi seurasi tiiviisti aikaansa. Kivi oli ensimmäinen kaupungin ja maaseudun välisen jännitteen kuvaaja, ja Sihvo haluaa yllättäen jopa rinnastaa Kiven ja Tulenkantajat omien aikojensa teknokulttuurin edustajina. *Leossa ja Liinassa* tärkeätä osaa näyttävät rautatie ja höyrylaiva. Ulkomaille sijoitetuissa näytelmissä taas näkyvät ajankohtaiset poliittiset tapahtumat. Huippupaous oli *Olvirotki Schleusingenissa*, johon Kivi sai aiheen heinäkuussa 1866 olleesta sanomalehtiutisesta baijerilaisen sotajoukon liikkeistä, ja jo lokakuun alussa hänellä oli aiheesta valmis näytelmän käsikirjoitus.

Aleksis Kivi oli suuri humoristi, mutta myös suuri runoilija. *Seitsemää veljestä* Sihvo kutsuu ”laulujen kirjaksi”, eikä vain siihen sisältyvien runojen ja viisujen, vaan myös koko esitystavan vuoksi. Myös ”sainasinfoniaksi” hän sen nimeää.

Kiven lyriikka oli niin modernia, että sitä oli monien, mm. juuri Ahlqvistin vaikea ymmärtää.

Kiven viimeisistä kuukausista ja päivistä on runsaasti kertomuksia ja jälkikäteisiä kertomuksia, joita tutkijan on syytä käyttää kriittisyydellä. Kirjailijan maineen noustessa myös muistikuvat kultautuivat. Veli Albert, jonka hoivissa Aleksis viime ajan vietti, ei lie ne kohdellut mielisairasta veljeään kovin suurella rakkauksella, mutta jälkikäteen hän muisti asioita varsin positiivisessa hengessä.

Ennen joutumistaan mielisairaalaan Kivi eli Siuntiossa Fanjunkarsin torpassa, josta torppa-nimi antaa väärän mielikuvan. Charlotta Lönnqvistin ”torppa” oli itse asiassa pieni säätyläiskoti, jossa oli kotitalousharjoittelijoita ja jonka haltija kuului säätyläisiin ja seurusteli näiden kanssa. Täällä kieleltään vieraalla maaperällä Kivi kirjoitti merkittävimmät teoksensa ja eli elämänsä parhaat vuodet, joita naisten antama hoito kultasivat. Sihvo pohtii jo aikalaisten epäilemää asiaa: olivatko Charlotta ja Aleksis rakastavaisia. Tähänkään ei selkeätä vastausta löydy, mutta näin mitä suurimmalla todennäköisyydellä ainakin joissain vaiheessa oli. Charlotta kävi myös Nurmijärvellä tapaamassa sairasta kirjailijaa vähän ennen tämän kuolemaa. *Leossa ja Liinassa*, nuoren miehen ja häntä monta vuotta vanhemman perijätären rakkaudessa Sihvo näkee taustalla Aleksiksen ja Charlottan tarinan.

Hannes Sihvon kirjoittama Aleksis Kiven elämäkerta on

massiivinen teos, isokokoinen ja runsaasti kuvitettu. Taitto on Markus Itkosen, hänkin nurmijärveläinen. Se on kiinnostavasti ja innostavasti kirjoitettu, ja sillä on kaikki edellytykset tulla Tarkiaisen jälkeen pitkäikäiseksi ajaksi uudeksi standarditeokseksi kansalliskirjailijastamme.

Päiviö Tommila